

Надія Волік

**РЕЛІГІЙНА ДИПЛОМАТІЯ: РОЛЬ МИТРОПОЛИТА
АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО В РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ
ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В КАНАДІ (1901–1912 рр.)**

Початок ХХ ст. став часом активної еміграції українців до Північної Америки, зокрема до Канади, що поставило перед Церквою нові виклики. У цих умовах ключову роль у формуванні інституційної присутності Української Греко-Католицької Церкви в еміграції мав вирішальне значення Митрополит Андрей Шептицький. Його діяльність у сфері церковної дипломатії сприяла вирішенню багатьох складних питань, пов'язаних із визнанням прав греко-католиків у канадському релігійному просторі. У центрі запропонованого дослідження — аналіз подій 1901–1912 рр., що завершилися заснуванням окремого Ординаріату для русинів у Канаді та призначенням першого єпископа — Никити Будки. Особлива увага відведена ролі Митрополита Андрея Шептицького у процесі переговорів із представниками Римо-Католицької Церкви (далі — РКЦ), його впливу на добір кандидатів та вироблення моделі юрисдикції, яка забезпечила автономність української церковної структури в діаспорі.

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. розпочалася перша хвиля української імміграції до Канади. Перші переселенці з Галичини осіли в Монреалі у вересні 1891 р. (Іван Пилипів та Василь Єленяк),

що стало початком міграційного потоку . Упродовж 1891–1914 рр. до Канади прибуло приблизно 150 000–170 000 українців з Галичини й Буковини, причому майже 90 % осіли в провінціях Манітоба, Альберта, Саскачеван. У своїх записах архієпископ РКЦ у Вінніпезі А. Ланжевін писав, що «в той час у Канаді було вже близько 70 тис. галичан-католиків, з них 45 тис. у єпархії Сент Боніфас, 10 тис. у єпархії Сент Альберт і 14 тис. в Апостольському Вікаріаті Саскачевану... Ці працьовиті й ошадні поселенці незабаром заживуть у легших обставинах» (*Rapport Sur La Question Des Ruthenes*, 1902).

Уже на початку ХХ ст. нестача духовенства східного обряду в українських поселеннях Канади набула характеру кризи, що загрожувала втраті обрядово-національної ідентичності. На підставі численних звернень емігрантів до Львова Митрополит Андрей Шептицький 1901 р. оприлюднив пастирський лист-послання «Русинам, осілим у Канаді», в якому назвав становище «сумним» і запевнив, що докладе всіх зусиль для «потіхи й помочі». Документ став першим дипломатичним кроком Митрополита: він чітко поставив питання про систематичне забезпечення українських поселень власним греко-католицьким духовенством та, опосередковано, про канонічне визнання окремої східної юрисдикції (Казимира, 1953: 97–98).

У відповідь на аргументи Андрея Шептицького та тривожні реляції канадських латинських ієрархів, восени 1902 р. до Канади вирушила перша постійна місія оо. Василіян: оо. Платонід Філяс,

Созонт Дидик, Антін Строцький та брат Єремія Янишевський; їх супроводжували чотири монахині згромадження Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії. Після прибуття 1 листопада 1902 р. до Канади, місіонери створили осередок у Бівер-Лейк (Альберта), звідки, за підтримки латинського єпископа Еміля Легалья, зорганізували душпастирське обслуговування українських поселень на преріях. Отці Василіяни приступили до будівництва храмів, відкрили новіціят і духовну семінарію, а згодом організували друкарню, яка стала центром українського церковно-культурного життя (Volik, 2018: 20).

Попри це, кількісні масштаби міграції перевищували кадрові можливості, тому було вирішено запровадити практику бірітуалізму. До слова, іммігранти упереджено ставилися до священників через богословсько-догматичні розбіжності та недостатнє знання мови. Така *ad hoc*-модель істотно послабила вплив російської Православної Місії й протестантських деномінацій, але підкреслила системну проблему — відсутність достатньої кількості греко-католицького духовенства, власного єпископа східного обряду, здатного узгодити майнові проблеми та утвердити канонічну вертикаль. Ці аргументи лягли в основу подальшої дипломатії Митрополита Андрея Шептицького, що в підсумку привела до створення 1912 р. Ординаріату для русинів у Канаді.

Зазначимо, що у 1910 р. 81 тис. українців, які проживали здебільшого в західній частині Канади, опікувалися п'ять отців

Василіян (оо. С. Дидик, П. Філяс, А. Строцький, М. Гура, Н. Крижановський, І. Тимочко, А. Филипів), чотири отці Редemptористи (оо. А. Деляре, Н. Декамп, Ч. Течер, Г. Бульс), шість світських священників з Галичини (оо. К. Андухович, К. Єрмій, В. Винярський, Й. Боярчук, Я. Кінаш, К. Роздольський) і п'ять монахів згромадження Місіонерів Облатів Непорочної Марії (оо. Й. Жан, А. Сабурен, Ж. Клавелю, Л. Ганьон, А. Десмараіс) та п'ятнадцять Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії (Krawchuk, 1991: 210–211).

Упродовж 1902–1910 рр. досвід їхнього душпастирства засвідчив критичну необхідність призначення католицького єпископа східного обряду до Канади. Йшлося не лише про вирішення нагальної потреби духовного проводу, але й про юридичне врегулювання юрисдикції, управління церковним майном та забезпечення стабільного інституційного розвитку греко-католицьких парафій у новому середовищі. Питання вийшло на офіційний рівень у 1909 р. під час Пленарного засідання канадських єпископів РКЦ у Квебеку. Втім, передані до Конгрегації Поширення Віри реляції учасників цього зібрання свідчили не стільки про зацікавленість у канонічному оформленні Греко-Католицької Церкви в Канаді, скільки про намагання обмежити вплив Російської Православної Місії та протестантських конфесій, які активно залучали українських іммігрантів до своїх громад.

Вирішальну роль у зміні підходу до цієї проблеми здійснив Митрополит Андрей Шептицький. Під час XXI Євхаристійного конгресу, що відбувся в Монреалі 6–12 вересня 1910 р., він провів низку зустрічей з представниками римо-католицького духовенства Канади, на яких детально представив аргументи щодо необхідності заснування окремої східної католицької юрисдикції для українців. Його аргументація ґрунтувалася на церковно-канонічних, пасторальних і соціокультурних засадах (Казимира, 1953: 101).

Після повернення до Львова, Митрополит Шептицький у березні 1911 р. підготував кілька важливих документів і звітів для Римської курії. Найвагомим серед них став Меморіал під назвою «Adress on the Ruthenian Question to their Lordships the Archbishops and Bishops of Canada» (англійською) та «Mémoire sur la question ruthène présentée aux Illustrissimes Archevêques et Évêques du Canada» (французькою), датований 18 березня 1911 р. У цьому зверненні Митрополит зосередив увагу на необхідності створення окремої церковної провінції для греко-католиків у Канаді, яку мав би очолити український єпископ. Андрей Шептицький особливо наголошував, що без такого кроку Апостольського Престолу українські парафії поступово занепадуть, а віряни масово асимілюються у протестантське чи православне середовище. Митрополит аргументував свою позицію, спираючись не лише на статистику відтоку вірян, а й на майбутню організацію церковного і культурного життя української громади в Північній Америці. Митрополит

наголошував, що єпископ має виконувати провідну роль у питаннях обряду, літургії, катехизації, душпастирства й адміністрації, а також бути посередником між українськими іммігрантами та місцевим латинським духовенством. Завершуючи Меморандум, він наголосив, що труднощі, які спершу вважалися тимчасовими чи локальними, насправді мають системний характер, і їх подолання можливе лише за умов створення повноцінної ієрархії (Волік, 2015: 118).

У листопаді 1911 р. апостольський делегат РКЦ в Канаді, Палегріно Ф. Стагні, звернувся до Конгрегації Поширення Віри з офіційним листом, у якому обґрунтував необхідність призначення окремого єпископа для русинів. Питання було винесено на обговорення під час з'їзду франкомовного духовенства 6 листопада 1911 р., де, зокрема, виступив кардинал Франческо ді Паола Кассетта. У своєму зверненні він наголосив на нагальній потребі призначення українського єпископа, оскільки українські іммігранти, за його словами, опинилися під реальною загрозою втрати своєї релігійної ідентичності (McVay, 2014: 30). Кардинал також озвучив три можливі моделі юрисдикції для майбутнього єпископа: 1) повна юрисдикція над усіма греко-католиками Канади; 2) часткова юрисдикція, що передбачала створення окремої єпархії в місцевостях компактного проживання українців східного обряду; 3) обмежена, делегована юрисдикція, що надавалася б латинськими єпископами на місцях (Казимира, 2013: 175).

Попри загальну підтримку ініціативи Палегріно Ф. Стагні з боку римо-католицьких єпископів, залишалися низка невирішених питань. Серед них — повнота юрисдикції нового єпископа, присутність одруженого духовенства, перспектива подальшої опіки над русинами з боку латинських священників, а також статус священників-біритуалістів. Крім того, архієпископ А. Ланжевін не надав конкретних рекомендацій щодо кандидатури майбутнього єпископа. Через ці труднощі Конгрегація Поширення Віри була змушена самотійно звернутися до австро-угорського уряду та греко-католицької ієрархії Галичини для з'ясування ситуації (McVay, 2014: 47).

Проблема ускладнювалася також відсутністю узгодженого кандидата на посаду єпископа. На початку 1912 р. Конгрегація Поширення Віри розіслала офіційні запити трьом провідним ієрархам — Митрополиту Андрею Шептицькому, єпископам Г. Хомишину та К. Чеховичу — з проханням подати свої кандидатури. У травні 1912 р. надійшли відповіді: Митрополит Шептицький запропонував кандидатури отців Н. Будки, П. Філяса та С. Дидика; єпископ Хомишин підтримав кандидатуру П. Філяса; єпископ Чехович — оо. Н. Будку, А. Калиша та Й. Жука (McVay, 2014: 550).

Зі свого боку, римо-католицьке духовенство переважно виступало за призначення єпископа з числа монахів, а не світського духовенства. Відтак, о. Платонід Філяс мав підтримку низки

впливових римо-католицьких архиєпископів, зокрема А. Ланжевіна, Е. Легалю та А. Паскаля (McVay, 2014: 38–40). Зазначимо, що ім'я о. Філяса вже з'являлося серед претендентів на єпископство у Станіславівській єпархії в 1904 р. та у США в 1907 р. Проте остаточне рішення ускладнювалося неоднозначними характеристиками, які надходили на адресу о. Філяса від духовенства Галичини. Зокрема, брат Іларіон Дорош із монастиря оо. Василіян звинувачував його у деспотизмі та надмірній дисципліні (Letter Father P. Filas to Archbishop E. Legal, 1911). Сам о. Філяс після візиту Митрополита Шептицького до Канади, написав єпископу Е. Легалю, що вважає недоцільним створення окремої єпископської структури, і що русини можуть залишатися під юрисдикцією латинського духовенства. Внаслідок цього Митрополит відкликав його кандидатуру, обґрунтовуючи це необхідністю залишити отця для служіння в Галичині. Серед інших кандидатів розглядалися також оо. С. Дидик, К. Чехович, А. Калиш та Н. Будка (McVay, 2014: 43–46). Однак лише кандидатура Н. Будки отримала одностайну підтримку з боку греко-католицьких єпископів, що зрештою стало визначальним у процесі його призначення на єпископську кафедру.

Пленарне засідання Конгрегації Поширення Віри, що відбулося 8 липня 1912 р., стало вирішальним етапом у процесі формування інституційної присутності Греко-Католицької Церкви в Канаді. Основна увага кардиналів була зосереджена на двох ключових питаннях: перше — чи доцільно створювати для русинів у Канаді

окрему єпископську структуру східного обряду; друге — якими мають бути обсяг і форма юрисдикційних повноважень новопризначеного ієрарха. У разі позитивного вирішення першого питання було запропоновано перелік вимог до майбутнього єпископа. Серед них — заборона на свячення одружених священників, обов'язкове заснування семінарії для формування місцевого духовенства та лояльне ставлення до бірітуалістів (McVay, 2014: 47).

За підсумками обговорення кардинали одноголосно підтримали необхідність призначення греко-католицького єпископа для русинів і віддали перевагу кандидатурі о. Н. Будки. Утім, питання щодо обсягу юрисдикції залишалось відкритим і викликало жваву дискусію. Було вирішено не застосовувати американський прецедент, коли єпископ С. Ортинський діяв під контролем місцевих римо-католицьких єпископів згідно з положеннями булли «*Ea Semper*». Натомість висунуто пропозицію про територіальний розподіл, який би чітко розмежовував повноваження римо- і греко-католицьких ієрархів. Особливу підтримку отримала ініціатива Митрополита Андрея Шептицького щодо створення окремого Ординаріату в Канаді з адміністративним центром у місті Вінніпег.

Події після засідання розгорталися надзвичайно швидко. Уже 8 липня 1912 р., Конгрегація Поширення Віри ухвалила рішення про призначення о. Н. Будки єпископом із повною юрисдикцією над греко-католиками Канади, а відповідні документи були подані на розгляд Папі Римському. Через два дні, 10 липня, Папа Пій X

офіційно затвердив це рішення, а 15 липня 1912 р. Конгрегація Поширення Віри оприлюднила два документи. Перший, «Per crescentibus in dies», засвідчував створення Ординаріату для русинів у Канаді, а другий, «Postquam in plenaries», підтверджував призначення Н. Будки єпископом цього Ординаріату з повною юрисдикцією над усіма вірянами східного обряду на території Канади (Волік, 2020: 101).

Таким чином, рішення про приїзд греко-католицького духовенства на початку ХХ ст., а пізніше створення окремого Ординаріату очолюваного українським єпископом, який мав підтримку Митрополита Андрея Шептицького, стало не лише пастирським, а й дипломатичним досягненням. Такий крок засвідчив зміну позиції Ватикану щодо прав і потреб вірян східного обряду, сприяв зміцненню їхньої конфесійної автономії та заклав інституційне підґрунтя для подальшого розвитку Української Греко-Католицької Церкви в діаспорі.

ЛІТЕРАТУРА

Волік Н. Вплив митрополита Галицького А. Шептицького на становлення Української греко-католицької церкви в Канаді наприкінці ХІХ – початку ХХ століття. *Українська Греко-Католицька Церква у контексті вітчизняної історії та сучасних суспільних реалій*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Тернопіль, 24–25 квітня

2015 р. / за заг. ред. д. істор. н. Е. Бистрицької (гол. ред.), д. істор. н. І. Зуляка, д. філос. н. А. Колодного, д. філос. н. П. Яроцького. Тернопіль–Київ: Вектор, 2015. С. 117–123.

Волік Н. Становлення і розвиток Української Католицької Церкви у Канаді (кінець XIX – друга половина XX ст.): дис. ... канд. істор. наук: 09.00.11. Острог, 2020. 225 с.

Казимира Б. Митрополит Андрій Шептицький та канадійські українці. *Пропам'ятна книга оо. Василіян у Канаді. 50 літ на службі Богові й народові (1902 – 1952)*. Торонто-Онтаріо, 1953. С. 97–149.

Казимира Б. Проблеми українського єпископату для Канади. *Історія релігії в Україні: у 10 т / за ред. А. Колодного та ін. Релігія і Церква в історії української діаспори*. Київ: Український видавничий консорціум та УАР, 2013. Т. 9. С. 167–196.

Krawchuk A. Between a Rock and a Hard Place: Francophone Missionaries among Ukrainian Catholics. *Canada's Ukrainians: Negotiating an Identity / ed. by Lubomyr Luciuk and Stella Hryniuk*. Toronto: University of Toronto Press, 1991. P. 206–217.

Letter, Father P. Filas to Archbishop E. Legal, Leopoli, January 6, 1911. UCAAE. Fasc. 50-B-26.

McVay A. God's martyr, history witness: Blessed Nykyta Budka, the first Ukrainian Catholic Bishop of Canada. Edmonton: Ukrainian Catholic Eparchy of Edmonton, 2014. 613 p.

Rapport Sur La Question Des Ruthenes. Archbishop A. Langevin to D. Sbaretti. 1902. F. 0075. Ref. 34013-34016.

Volik N. The Ukrainian Sisters Servants of Mary Immaculate and Basilian fathers' activity in Canada in 1901–1925. *Вісник Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка. Серія Історія*. Вид-полігр.центр «Київський університет», 2018. № 139 (4). С. 19–24.

Іван Кліш

МЕДИКИ І МЕДИЦИНА В ЖИТТІ І ДІЯЛЬНОСТІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Митрополит Андрей Шептицький упродовж 44 років очолював не тільки Церкву, а й українське суспільство. За титанічні заслуги його визнають етнархом (батьком народу), українським Мойсеєм, Апостолом правди та єдності, який провадив народ дорогою віри та свободи. Він був правдивою «*homo religiosus*» — людиною, яка спроможна заглянути поза межі власного тілесного виміру та віддатися осмисленню трансцендентного, надприродного Божественного буття. Митрополит Андрей — славетний християнський гуманіст ХІХ–ХХ ст., планетарна постать (Кенс, 2015: 22).

Безумовно, як людина духовного сану основні свої зусилля Митрополит Андрей спрямовував саме на духовне виховання, особливо молоді, повчаючи: «Пам'ятайте, що християнське виховання є більшим добром, ніж усе добро світу» (Пастирські послання, 2007: 15). Однак в одному зі своїх пастирських послань до